

DE GEMEENTEBOSSEN VAN BERGEN

Andries Arts, Gemeente Bergen, Raadhuisstraat 2, 5854 AX Bergen (L.) & Ido Borkent, Stichting de Marke, Waaldijk 24, 6677 MB Slijk-Ewijk

Met deze naam wordt een aantal terreinen aangeduid, gelegen op de oostelijke oever van de Maas in Noord-Limburg. De gebieden zijn eigendom van de gemeente Bergen. Het gehele gebied valt binnen de begrenzing van het Nationaal Park "Maasduinen". Voor het noordelijk deel, met o.a. de Gemeenteheide en de Bergerheide (een beschermd natuurmonument), geldt dit pas sinds dit jaar. De totale grootte van de terreinen bedraagt ruim 1380 hectare. De verdeling in de verschillende terreintypen is in het diagram aangegeven.

GELD

Altijd al is de gemeente Bergen zich bewust geweest van de grote natuurlijke waarde van haar terreinen. Voor een belangrijk deel heeft het beheer zich hier dan ook op gericht. Daarnaast was -en is- er een goed oog voor de recreatieve functie. Maar los van schone woorden is het noodzakelijk hiervoor financiële middelen binnen te halen. De regeling functiebeloning biedt hier voor gemeentes onvoldoende soelaas. In 1997 is dan ook be-

sloten gebruik te maken van de diensten van de stichting de Marke, een stichting die zich tot doel stelt bossen en natuurterreinen duurzaam te beheren. Hierdoor kon de jaarlijkse exploitatiebegroting verdubbeld worden naar ruim fl 200.000,-.

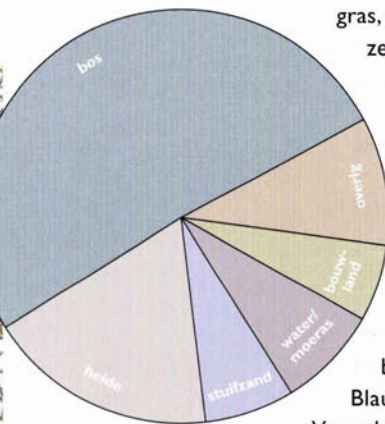
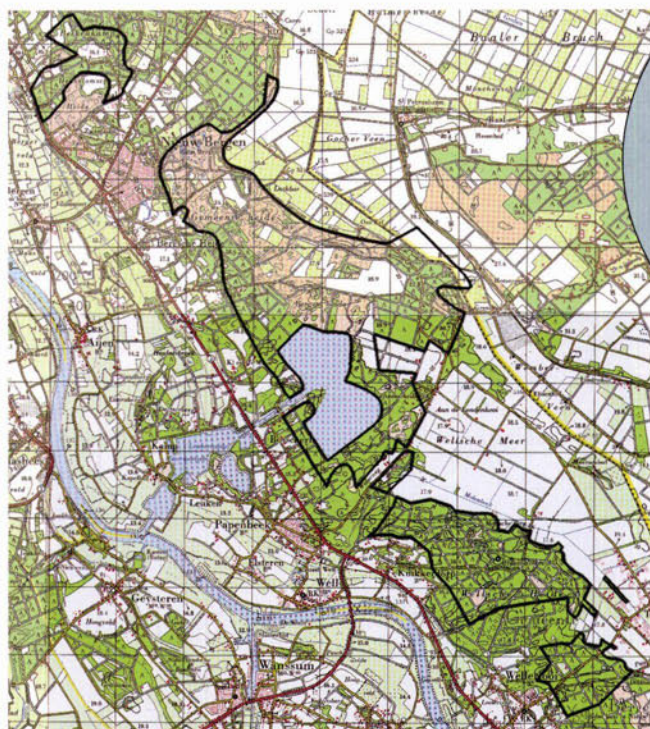
De opname van het gebied binnen het Nationaal Park levert een tweede, belangrijke aanvullende geldstroom op van gemiddeld tot nu toe jaarlijks ruim fl. 50.000,-. In de komende jaren zal dit bedrag kunnen gaan toenemen.

Tenslotte wordt van provinciale regelingen gebruik gemaakt, zoals de GEBEVE-regeling van de provincie Limburg en de OBN-regeling van het Rijk. Hierdoor kunnen substantiële bedragen voor natuurontwikkelings- en herstelprojecten worden verkregen.

NATUURWAARDEN

Het landschap van het gebied wordt bepaald door oude rivierterrassen en opgestoven rivierduinen. Door de aanwezigheid van ondoorlatende lagen hebben zich vennen en vochtige heiden kunnen ontwikkelen op de schijngroundwaterspiegel in de droge duinen. Naast droge bossen, droge heiden en stuifzanden vormen zij de belangrijkste vegetatietypen in het gebied. Enkele grote vennen zijn in het verleden ontgonnen, waardoor ook relatief grote, verpachte landbouwenclaves voorkomen.

Aan de randen van de stuifzanden, die op enkele plaatsen nog actief stuiven, komt een open buntgrasvegetatie voor met naast Buntgras o.a. Zandzegge, Schapegras, Zandstruisgras, Heidespurrie en Ruig haarmos. Storend is de ontwikkeling van Grijs kronkelsteeltje. In de droge heiden bestaat de vegetatie uit een mozaïek van Struikhei, Smele en Pijpenstroo-
tje; waarin pleksgewijs Schapegras, Tandjesgras, Stekelbrem, Zandzegge en Pilzegge voorkomen. De vergassing is over het algemeen beperkt.

FIGUUR 2
Verdeling van de verschillende terreintypen.

FIGUUR 1
Ligging van het gebied (uit: Grote Topografische Atlas van Nederland).

De vochtige en natte heiden liggen als gordels, soms over een vrij grote oppervlakte, rondom de verschillende vennen. Naast Dopheide als aspectbepalende soort komen Witte en Bruine snavelbies, Snavelzegge, Sterzegge, Blauwe zegge, Veenbies, Knolrus, Veenpluis, Eenarig wollegras, Klokjesgentiaan en Liggende vleugeltjesbloem voor. De vennen zijn zeer divers van karakter. In het Meeuwenven heeft een sterke verrijking (door kokmeeuwenkolonie) plaatsgevonden. Tussen de horsten Pijpenstroo-
tje groeien planten als Blaartrekkende boterbloem, Moerasandijvie, Knikkend tandzaad en Zeezuring. Het open water bevat een dikke laag slib. Op enkele plekjes langs dit ven komen nog vochtige heitjes voor met Lavendelheide en Veenbes.

FIGUUR 3

Pas opengekapte bosrand.

Het Lelieven daarentegen is nog behoorlijk voedselarm. Hier komen soorten voor als Veelstengelige waterbies, Kleine en Ronde zonnedaauw, Moeraswolfsklauw, Veelbloemige veldbies, Pilzegge, Sterzegge, Draadzegge en Trekrus. Het ven bij Putjesberg is van vergelijkbare kwaliteit. In het Driessenven, dat ontstaan is door vernatting vanuit een landbouwsituatie komen naast gordels Pitrus ook Moerashertshooi en Waterpostelein voor. De *droge bossen* hebben, zeker wanneer ze bestaan uit nog gesloten naaldbos, een veelal arme vegetatie. Het bostype, droog-eiken berkenbos, is op zich ook niet rijk aan plantensoorten. Naast struiken als Lijsterbes en Vuilboom, komen Ruwe berk, Smele, Stekelvaren, Braam en Kamperfoelie voor. Door de bosontwikkeling neemt de structuur van het bos wel toe. Dit is een langdurig proces.

Naast de floristische waarde is er ook een grote faunistische waarde. Behalve enkele algemene zoogdieren komen vleermuissoorten voor en marterachtigen. De Das heeft een aantal burchten in het terrein. Incidenteel komen uit Duitsland overlopende Wilde zwijnen voor. Bijzondere voorkomende broedvogels zijn Nachtzwaluw, Boomleeuw, Roodborsttapuit, Geelgors, Tapuit, Groene specht en Blauwborst. In het Meeuwenven broeden Dodaars, Geoorde fuut, Kleine plevier en soms de Zomertaling. Incidenteel wordt melding gemaakt van Zwarte stern, Grauwe klauwier en Klapekster. Met name rond de vennen komen aanzienlijke populaties van Rugstreeppad, Heikikker en Vinspootsalamander voor. Er worden vier reptielensoorten waargenomen: Zandhagedis, Levendbarende hagedis, Hazelworm en Gladde slang. Waargenomen kwetsbare vlindersoorten zijn Hooibeestje, Oranje zandoogje, Bruine eikenpage en Heideblauwtje. Bijzonder zijn meldingen van zeldzame libellesoorten als Tangpantserjuffer, Tengere grasjuffer, Maanwaterjuffer en Venglazenmaker. Niet algemene sprinkhaansoorten zijn Rietsprinkhaan, Heidesabelsprinkhaan, Veldkrekkel, Blauwvleugelsprinkhaan, Knotssprietje, Nergertje en Snortikker.

FIGUUR 4

Herder met kudde bij het Meeuwenven.

Bij het inventarisatiewerk wordt veel steun ontvangen van de afdeling Bergen van het IVN.

RECREATIE

Een groot gedeelte van het gebied wordt door recreanten extensief gebruikt. De gebieden rondom de dorpen zijn veel drukker. Het gebied bij het Leukermeer heeft een regionale recreatieve betekenis. Naast enkele openbare halfverharde wegen zijn alle zandpaden voor gemotoriseerd verkeer afgesloten. In het gebied zijn diverse wandelroutes; er is een dagrecreatieterrein, er is een doorgaande ruitroute en er zijn verschillende fietspaden. In de zomermaanden worden de 11 aanwezige scouting-kampen goed benut.

Door de vaststelling (onlangs) van een strengere APV is een goede basis voor het toezicht aanwezig. Het toezicht wordt gezamenlijk met de burens (Limburgs Landschap en Staatsbosbeheer) gecoördineerd.

BEHEER

In 1998 is een beheersvisie voor de Gemeentebossen Bergen verschenen onder de titel "Groene Bergen". Dit document vormt de leidraad voor het beheer. De hoofddoelstelling voor het terreinbeheer is als volgt geformuleerd:

"Het behouden en ontwikkelen van de landschapsecologische diversiteit en samenhang van het gebied ten behoeve van natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden."

FIGUUR 5

Kleinschalig plagwerk.

Dit wordt uitgewerkt door behoud en ontwikkeling van specifieke kenmerken (levensgemeenschappen, aardkundige waarden, hydrologie), door de samenhang tussen vegetaties te vergroten, door de van nature voorkomende bostypen te ontwikkelen uit productiebossen en het in principe niet toestaan van de jacht.

Deze doelstelling is eigenlijk de weergave van al eerder in gang gezet beleid bij de gemeente. Nieuw is dat een en ander nu is geconcretiseerd in verschillende doeltypen en op kaart is weergegeven, waardoor planmatiger beheer mogelijk wordt.

Het beheer heeft een aantal aandachtspunten. Allereerst is het streven erop gericht het heidekerngebied (Bergerheide, Gemeente-heide) zo gaaf mogelijk in stand te houden.

Belangrijk hierbij is begrazing: zowel door een schaapskudde met herder als door een integrale begrazing van 110 hectare bos, heide en ven met rundvee wordt getracht dit te realiseren.

In de perifere bos- en heidegebieden gebeurt dit beheer veelal mechanisch maar zo kleinschalig mogelijk. Incidenteel wordt ook begrast; er zijn echter logistieke beperkingen. Ook wordt kleinschalig geplagd. In de grotere bosgebieden worden, door middel van een gevarieerde en gestructureerde dunning dennenbos verder ontwikkeld in de richting van de potentieel natuurlijke vegetatie. Dit proces zal zeer geleidelijk verlopen en neemt tenminste nog 30 tot 50 jaar in beslag. Overigens dragen de inkomsten uit hout nu nog voor ca. 15 % bij aan de begroting.

Op verschillende plaatsen wordt gewerkt

aan het verbinden van heideterreinen door het openkappen van bosranden en dichtgelopen voormalige heideterreinen. Deze ecologische verbindingzones moeten het leefgebied van typische heidesoorten verder verbeteren.

Zeer belangrijk is het vennenproject. Dit project is vorig jaar opgezet in samenwerking met het zuiveringschap Limburg en het waterschap Peel en Maasvallei. Dit jaar wordt concreet onderzoek gedaan naar de hydrologie en waterkwaliteit van de verschillende vennen. Volgend jaar (en mogelijk al dit jaar) worden herstelmaatregelen uitgevoerd.

Naast verdere vernattingsmaatregelen wordt gewerkt aan het herstellen van vennen vanuit landbouwgrond. Momenteel lopen hiervoor twee projecten rond de Bergerheide. Op termijn wordt daarnaast nog gezocht naar locaties om met kleine poelen het vochtige netwerk te sluiten.

Tenslotte is het belangrijk de huidige landbouwgronden in het gebied tenminste van hun schadelijke gevolgen voor de natuur te ontdoen (vermesting, verdroging). Daarvoor zullen verschillende instrumenten worden ingezet, variërend van zowel pachtbeëindiging, uitruil, tot mogelijk beheersovereenkomsten. Ook hier is een portie geduld wel van belang.

TOEKOMST

Belangrijk in dit gebied is de vorming van het Nationaal Park "de Maasduinen". Vanuit een centrale gedachte kan dan verder worden gewerkt aan het verder vormgeven van een natuurgebied met nationale allure, in goed overleg met mede natuurbeheerders als het Limburgs Landschap, Staatsbosbeheer en diverse particuliere eigenaren. De gemeente Bergen is zich van deze verantwoordelijkheid terdege bewust. Om dit alles te realiseren is de status die het nationaal Park zich weet te verwerven in het bewustzijn van iedereen in deze omgeving van groot belang. Alleen dan kan dit geweldige gebied een groot succes worden.

FIGUUR 6

Landbouwenclave: toekomstige natuur?